

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

INDHOLD:

Andreas Lorenzen: Folkeminder fra Hanved Sogn.

* * * : Vadehav med Billede.

Indhold- og Stedfortegnelse.

Munkemel

Banken for Brørup og Omegn

Aktieselskab

Kontortid 10—12 og 2—4

BRØRUP

Spare- og Laanekassen for Fros og Kalvslund Herreder.

Kontortid 9—12 & 2—5

RØDDING

Sparekassen for Randers By og Omegn

Kontortid 10—1 og 3—5

„Telefon 3310 (4 Linier).“
Randers

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 Telefon 516 og 517

Skanderborg

Aktieselskabet

AARHUUS PRIVATBANK

Aktiekapital og Reserver ca. Kr. 18 Mill.

Aarhus
Hovedkontor

København
Nygade 1.

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

*Støt de
sønderjydske Indsamlinger*

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717

KØBENHAVN

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Spare- og Laanekassen

i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101

Kontortid: 10—1 og 2 $\frac{1}{2}$ —5 $\frac{1}{2}$.

Graasten Bank ^{A/S}

Kontortid 9—12 & 2—4

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- & Laanekassen
for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1 $\frac{1}{2}$ Million

Sparekassen
for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:

9—12, 2—4. Lørdag 9—1.

HADERSLEV.

Horsens Landbobank ^{A/S}

Kontortid 9 $\frac{1}{2}$ —2 og 4—5

HORSENS

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Reserveret

„B“.

Marie Christensen

Hjemmebageri & Conditori
med Thesalon

Bispetorv - Aarhus

Telefon 1000

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

Brug Sønderborg Garn fra

A/S Det Nordiske Kamgarnsspinderi

Sønderborg

TUXHAM RAAOLIEMOTORER
ER DE BEDSTE

TUXHAM A/S MASKINFABRIK KØBENHAVN — VALBY

M. Jørgensen, Frøavl & Frøhandel

Grejsdalen A/S. Vejle.

Smith & Co. A/S

Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

Carl J. Ulrich & Søn

Aktieselskab

Haslev - Telefon 600

Rose-Jensen

Murermester- og
Entreprenørforetning

Randers

A. Schjøth

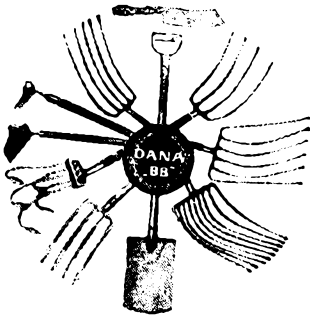
Rør & Sanitet

Vejle

KURANSTALTEN
Gl. Skovridergaard
V. STARCKE
OVERLÆGE
AABEN HELE AARET
SILKEBORG
FORLANG
PROSPEKT
TEL 514
515

N. P. Hansen & Co.

Odense

„DANA“ Redskaber

Høstleer, Spader, Grebe og Forke,
Roehakker, Haveredskaber

„DANA“-Redskaber forener Lethed
med Styrke og leveres under Garanti

A/S Brdr. Brincker

Grejsdal Hammerværk pr. Vejle
Grundlagt 1867

Haderslev

Kul- & Koks-

Kompagni A/S

H. K. K. K.

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er beha-
gelige i Brug.

OXFORD
Biscuits

DEN KONGELIGE PORCELAINSFABRIK
& FAJANCEFABRIKEN ALUMINIA A/S

*Brugsgenstande - Kunst -
Servicer i Porcelain og Fajance*

Amagertorv 6 - København K.

Aktieselskabet

Bing & Grøndahls Porcellænsfabrik

Vesterbrogade 149 — København

Telefon 2669 (Omst. til samtlige Afd.)

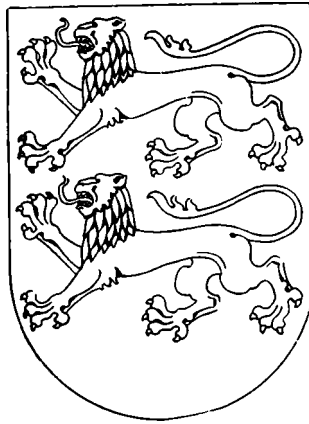
HELLEJENS HELLEJENS HELLEJENS
HELLEJENS HELLEJENS HELLEJENS
HELLEJENS HELLEJENS HELLEJENS
HELLEJENS HELLEJENS HELLEJENS

TØR-ELEMENT

HELVERDENSÆLDSTE OG BEDSTE

Sønderjydsk

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

17. Aargang

1941

T Ø N D E R   A M T S   C E N T R A L T R Y K K E R I

Jndhold.

Almindelig Historie.

- Marie Boesen:* Fra V. Vedsted, Side 113.
W. Christiansen: Kolonisterne i Tønder Amt, Side 207.
- Cl. Eskildsen:* En Bering-Bibliografi, Side 53.
Thomas Kaufmann: Kosakvinteren, Side 169.
Jens Lauritsen: Aaret 1841, Side 33.
H. Lausten-Thomsen: Skærbækpræsten, Side 202.
Chr. Maibøll: Høruphav—Kegnæs, Side 173.
P. H. Moos: Den gamle Landsbys »Forta«, Side 61.
- Hans Neumann:* Udgravning af en Jættestue i Grarup, Side 197.
- Jørgen Paulsen:* Om nogle danske Kunstnere og deres Billeder fra de slesvigske Krige, Side 141.
- Carsten Petersen:* Fra Landudskiftningen paa Als, Side 55.
- J. Raben:* Høruphav—Kegnæs, Side 33.
„ Veteraner fra 1864 fortæller, Side 191.
- Aug. F. Schmidt:* Madam Esselbach, Side 49.
„ Det haver saa nyligen regnet, Side 165.
- G. Schütte:* Slesvig-Holsteinismens Kurve, Side 1.
„ Rytmen i Forholdet mellem Dansk og Tysk, Side 185.
- H. H. Toft:* Plovmanden i Tulesmose, Side 140.

Af Dagens Historie.

Jakob Petersen: Oversigt over Biblioteksvæsenet i Sønderjylland fra 1920-41, Side 81.

Personhistorie.

Guðrun Gregersen: Præsten Ditlev Johansen, Side 180.
Gunnar Køster: De tre Degne Peter Petersen i Felsted, Side 43.
Th. Kaufmann: Berthold Christian Ægidius og Varnæs-Salmebogen, Side 65.
H. Lausten-Thomsen: Berthold Christian Ægidius og Varnæs-Salmebogen, Side 68.
”
August F. Schmidt: Skærbækpræsten, Side 202.
Madam Esselbach, Side 49.

Digte.

H. P. Hanssen: Folkevisen om Povl Uge og Hans Blome, Side 181.
Laust Nielsen Jepsen: Gammel Stinne og hind Flag, Side 196.
— — —
Vadehav, Side 235.

Fra Folkemund, Sagn og Minder.

Emmy Burmester: Gengangersken i Abild Præstegaard, Side 178.
Thies St. Demant: Pigen, der var for rapmundet, Side 179.
Cl. Eskildsen: Sønderjydske Mundheld, Side 108.
Guðrun Gregersen: Kort Ægteskabshistorie, Side 179.
”
Th. Kaufmann: Spøgelset i Nykirke, Side 180.
Sagnet om Junker Viggo fra Varnæs Vig, Side 103.
Andr. Lorenzen: Folkeminder fra Hanved Sogn, Side 213.
Aug. F. Schmidt: Enderup Skovs Aftægt, Side 97.
Hans Sørensen: Den døde varsler Mandens Død, Side 178.
H. H. Toft: Plovmanden i Tulesmose, Side 140.

Gammel Sæd og Skik.

- Cl. Eskildsen:* Bindebreve og Gækkebreve, Side 71.
Aug. F. Schmidt: Enderupskovs Aftægt, Side 97.

Remser og Rim.

- Rigmor Petersen:* Gamle Remser fra Sundeved.
-

Et Kursus i Arkivbenyttelse Side 236.
Vore Julegaver, Side 235.

Tillæg.

- Chr. Paulsen:* Billede af Redaktør Ernst Christiansen.
Det danske Folkesprog i Hertugdømmet Slesvig. — (Sønderjydske Maanedsskrifts Nytryk Nr. 1).
Danmarks Riges Breve. Sønderjylland 2. Del. 2. Hæfte.

Folkeminder fra Hanved Sogn.

Det store Hanved Sogn, lige Vest for Flensborg, bestod indtil 1920 af Byerne Hanved, Harreslev, Frøslev, Timmersig, Ellund, Gotrupel, Hyllerup, Havrup og Veding. Sognets Indbyggerantal var 1860: 3,105.

Ved Grænsedragningen 1920 blev Frøslev By udskilt fra Sognet og lagt til Danmark (Bov Sogn).

1870 udkom der i København en Bog paa 158 Sider: »Folkeminder fra Hanved Sogn ved Flensborg, samlede og udgivne af Jens Madsen.« Bogen indledes med følgende Beskrivelse:

Hanved Sogn strækker sig sydvest og vest om Flensborg Bys Marker og er rimeligvis, hvad Fladeindhold angaar, det største Sogn i hele Sønderjylland. Det begrænses foruden af Marie og Nikolaj Sogne i Flensborg af Landsognene Oversø, Vanderup, Store Vi, Valsbøl, Medelby og Bov og indbefatter med en Befolkning af omtrent 3000 Sjæle Byerne Vedding, Havrup, Hyllerup, Hanved, Timmersig, Gotrupel, Ellund, Frøslev og Harreslev samt Duborg, som med sin Slotsruin indtager som en Del af Flensborg. Dertil kommer en Del Udflyttersteder som Ondaften, Godmorgen, Anebylund, Simondys og nogle større Samlinger af Huse som Over- og Neder-Langbjerg, Musbæk og Valsbølvei. Hanævith nævnes som Kongsgods i Jordbogen fra 1231; og største Delen af Skoven, der indbefatter paa det nærmeste 1000 Td. Land, er endnu Domæne. I denne fortjener mange Smaafolk deres Brød ved alskens Skovarbeide, ved Pinde- og Blaabærsankning, af hvilken sidste skal indvindes et Udbytte af flere hundrede Tønder om Aaret. En temmelig vigtig Indtægtskilde er Tørveproduktionen, navnlig for Vedding, Ellund og Frøslev. Denne sidste By har endog opført 20—30 Tørvelader ude paa sin Mose, hvor Tørvene for den lange Vejs Skyld indsættes til om Vinteren. Disse Lader, der i Afstand ser ud som en lille By, kaldes ofte for Skjemt »Brødløs«, Ildløs« eller »Skorstensløs«, og man fortæller, hvorlunde Tyskerne et Par Gange i

forrige Krig antog dem for en virkelig By og allerede kom et godt Stykke ud i Heden, inden de opdagede deres Fejltagelse. Koste- eller Limbinding er ogsaa en Industrigren, der beskæftiger mange Indsiddersfamilier, navnlig i Ellund. Dog er den vigtigste Hovednæringsvej der som overalt i Danmark Agerdyrkning, skjønt Jordene mange Steder, navnlig i Ellund, er ufrugtbare Sandmarker. Kvæget gaar løst hele Sommeren og vogtes af Drengene og Piger, som det kan falde sig. Disse Børn kan undertiden en smuk Sommeraften meddele Heden en egen Livlighed, naar de alle stemmer op i en fælles Lallen eller Jodlen, der høres vidt og bredt omkring, ofte helt ind paa en anden Bys Marker, hvor Hyrderne der saa straks tage fat med.

Til Frøslev By hører en stor Sandhede »Frøslev Sand« kaldet, der begynder tæt vesten for Byen og strækker sig omtrent $\frac{3}{4}$ Mile lige ud til Mosen, hvor de omtalte Tørvelader ligger. Denne Sandhede er ganske bedækket med lyngbegrøede Klitter (*Pål«), der vidner om en tidligere Sandflugt, som efter Sagnet skal være standset paa Grænsen af Kragelund Mark i Bov Sogn derved, at man stadig vedblev at opføre Risgjærder, det ene oven paa det andet, eftersom Sandet naaede højere og højere op, dette skal være Grunden til at Klittestrøget hele Vejen mod nord er begrænset af en høj skarpkammert Sandbank. En Markvej danner et Sted et Brud der igjennem, som kaldes Ryttergabet, fordi en Rytter der skal være omkommen i Flyvesandet. Beboerne tror, at denne Sandhede i gamle Dage har været bevokset med Skov, ja at der endnu gives Huse i Frøslev, hvortil Tømmeret er hentet der; nu finder man hist og her lidt Egekrat (*Skrop«). To større Høje mellem disse Klitter kaldes Raadhusbjerget og Eflingbjerg. Paa den sidste, fortælles der, har i gamle Dage ligget et Slot, hvor en Greve eller Ridder boede med sit ryggesløse Selskab. Han levede mest af Røveri og brød sig forøvrigt hverken om Gud eller Fanden, som man siger. Men en Dag opkom der et stærkt Uvejr, og Lynilden slog ned og antændte Skoven. Greven sprang da paa sin Vogn og vilde flygte med sine Penge, men saa aabnede Jorden sig og opslugte ham.

Nordøst i Sagnet, ind mod den nørre Ende af Flensborg, ligger det smilende Harreslev. Man vil udlede Byens Navn fra en Kong Harrald, som i Oldtiden skal have boet der. En Gang, Fjenden var i Landet, skjulte han sig i den lille dybe Skovdal, Harraldsdal, der fra Oksevejen ved Sognets Nordgrænse snor sig ned mod den dybtliggende Nyhus Sø i Bov Sogn. Kun om Natten trak han frem for at vande sin Hest i et Kildevæld ved Søen, den saakaldte Kongens Kilde. Man gætter paa, at han skal være begravet tæt ved, i Kongehøjen paa Frøslev Mark; dog er det ligesaa rimeligt, at Højen har faaet sit Navn af, at den tilsyneladende er den største i den store Gruppe af Høje, der

i et over en Mil lang Belte slynger sig over Frøslev Marker, og som alle synes at tilhøre den saakaldte Bronzealder. Imidlertid var det i en af disse Høje paa Frøslev Mark, hvor Gaardmand Carsten Thomsen ved at kiøre Jord fra den ud paa sin Mark lagde Mærke til en Træsplint mellem en Del andet raadent Træ, hvorpaa der var indskaaret nogle Runer. En gammel nu forlængst afdød Kone skal tidligere have gravet i flere af disse Høje og fundet adskillige Guldsager, som hun efterhaands solgte i Flensborg, men hun havde ogsaa gamle Beskrivelser over dem, siger Bønderne.

I Kirkebyen Hanved afholdes der hvert For- og Efteraar Marked. Det sidste, der er det ældste og almindeligst bekendte, kaldes undertiden Hanved Messe eller Mikkelsmesse, da det afholdes ved Mikkelsdagstider; og Gaasepriserne rette sig sædvanlig efter denne Dag. Det er muligt, der i gamle Dage har været holdt Herredsting, og der fortælles endnu, at en Galge fordom skal have staaet udenfor Byen paa en lille Bakke, som endnu den Dag kaldes Galgebakken. Paa en større Banke sønden for Byen ligger Kirken lidt ovenfor Præstegaarden. Det er et Sagn, at man oprindelig begyndte at bygge den paa en anden Banke længere mod øster, men at Troldfolket rev ned om Natten, hvad man byggede op om Dagen. Man greb da til det Raad at kaste alt Haandværkstøjet paa en Vogn, spænde et Par Stude for og lade dem gaa, hvorhen de vilde, for siden at opføre Kirken, hvor de standsede. Saaledes kom Kirken til at staa, hvor den nu staa. Taarnet, der har en Højde af omtrent 150 Fod og løber op i en firkantet Spids, ses vidt omkring. Bønderne fortæller, at det en Gang faldt ned, og de søgte da om Lov til at bygge det noget lavere, men det blev dem nægtet, fordi Taarnet tjente til Sømærke i Vesterhavet.

Kirke- og Skolesproget, ikke at tale om Retssproget, var, som bekendt udelukkende Tysk (jfr. Allens »Det danske Sprogs Skjæbne i Slesvig«), indtil Sprogeskriptet 1851 indførte blandet Kirkesprog og dansk Skolesprog med 4 Timers ugentlig Undervisning i Tysk, 'af hvilket sidste Børnene dog næppe lærte stort, al den Stund tysk Tale aldrig har kunnet trives i Hjemmet. Vi fandtes der som andre Steder Familier, der, skjøndt de indbyrdes og hos Naboer talte Dansk, dog kun talte Tysk til deres Børn; dette var dog kun en Slags fortysket Dansk, som de smaa ikke samlede stor Visdom af, og kom de først ud paa Gaden, hørte man naturligvis ikke et tysk Ord. Forresten skrev hin Uskik sig fra den Tid af, da man havde »æ tysk Lær«, for naar Børnene da kom ind i Skolen med deres danske Mund, var det ikke altid, de slap fri for Bank, som det efter Resultaterne at dømme har været ulige lettere at bibringe dem end det fremmede Sprog. Befolkningen er i Regelen nogenlunde velstaaende, dertil livlig og gjæstfri

og i Almindelighed let at komme til Rette med, men den har ogsaa i mange Ting sine egne Meninger og vil som oftest nødig gaa i fremmed Ledebaand, en Frihedssands, der mer eller mindre gjør sig gjældende hos alle Slesvigere, og saa hænger den med uovervindelig Sejghed ved det gamle, gammel Overtro saavel som gamle Æventyr og Sange og først og sidst det gamle Sprog. Satte vi os hos dem en Vinteraften, skulde vi høre dem synge og fortælle. Nærværende Samling er fremkommen paa den Maade, og skjønt den kun er et Udvalg, af hvad Udgifveren tilfældigvis har hørt, giver den dog et Begreb om, hvad et eneste Sogn, selv saa langt mod Syd, kan sidde inde med af den Slags, saavel som hvilken aandelig Forbindelse det stadig maa have staaet i med den øvrige danske Almue.«

Jens Madsens værdifulde Samling indeholder 18 Folkeeventyr og Sagn, 47 Viser, 36 Rim og 6 Gaader. Forfatteren meddeler, at han foruden de 47 trykte Viser endnu har optegnet 17 andre, deriblandt en enkelt med 105 Vers. Saa mange danske Folkeminder kunde der dengang optegnes i et mellemslesvigsk Sogn, hvis sydlige Del i Dag næsten er erobret af det plattyske Sprog!

Men at der i Mellemslesvig endnu kan optegnes mange Folkeminder, der af Væsen er danske, beviser den flittige Samler Andreas Lorenzen, Damholm. Vi har flere Aar i Træk i hvert December-Hæfte af »Sønderjydske Maanedsskrift« bragt Uddrag af Lorenzens Optegnelser og holder ogsaa i Aar fast ved denne Tradition.

Denne Gang bringer vi altsaa Folkeminder fra Hanved Sogn.

Udgiverne.

Folkeminder fra Hanved Sogn.

Af Andreas Lorenzen, Damholm.

I. SAGN.

ELLUND OG GOTRUPEL.

Da Gottorp Slot ved Slesvig var bygget, skulde der lægges Vandrender i Jorden. Disse Render skulde, for at de kunde holde længst muligt, være af Elletræ. Det var lettere sagt end gjort, da der i Nærheden af Slesvig ingen Skove var, hvor der groede Elletrær.

Der blev sendt Folk afsted til Angel. Der var der megen Skov den Gang; men der var kun Eg og Bøgetræ. Folkene kom ogsaa til Flensborg Egnen. De fandt vesten for Flensborg store Skove, hvor der groede eneste Elletrær. Her fældede de Træ, de kunde bruge til Vandrender ved Gottorp Slot.

De store Skove med Elletrær laa, hvor Landsbyen Ellund og Gotrupel findes, og det er efter disse store Skove, der var her i gamle Dage, at de to Landsbyer El-Lund og Gotrup-El har faaet Navn.

Meddelt i 1890erne af en Kone fra Ellund.

TYVEVEJEN.

Nord-Syd har Tyvvej sin Retning næsten snorlige over gammel Skovkro, Vedding i Hanved Sogn og videre syd paa; men ogsaa nord paa har Tyvvejen en Fortsættelse; den kan følges over Frøslev og videre.

Tyvvejen skiller de Harreslev og de Gotrupel Jorder og videre syd over de Fruesogns og Hanved Sogns Jorder. Tyvvejen er nu ikke ret bred; maaske var den bredere før den Tid, da der blev sat Jordvolde ved dens Sider. Vejen er ikke bleven benyttet som Færdselsvej i mange, mange Aar. Sidst i Firserne henlaa den overgroet med Lyng og Gyvel, og de Spor, Vognhjul før sled, var dækket af Grønsvær.

Som Markvej tjente Tyvvej næppe nogen Sinde, men det kan tænkes, at Vejen i ældre Tider har været Færdselsvej.

Tyvvej er vel nok et Navn af nyere Dato, men sit Sagn har den dog. Stine Kagku'n fortalte i 1890erne, at en Gang for mange Aar siden kunde de Harreslever og de Gotrupeller, henholdsvis de Frue Sogns og de Hanved Sogns Mænd ikke enes om Skellet mellem deres Jorder. Der var altid Strid og Trætte om Jordskellene; de beskyldte hinanden gensidig for, at de stjal Jord. For at gøre Ende paa denne Strid enedes de om at lægge en Vej, der gjorde Skel mellem dem. Siden da blev denne Vej kaldt Tyvvej.

Et andet Sagn fortalte Stine, at Tyvvej mod nord og syd med dens Fortsættelse i ældste Tider var Hærvej, og at denne Vej var til, før Adelvejen kom til at gaa østen for den. At Vejen har været kendt i ældre Tider, vidner de mange Gravhøje om, som ligger ved Vejens Sider.

SPØGELSESRYTTERNE VED SIMONDYS.

Paa de Harreslev Jorder, ved den Vej, som menes at have været Hærvej før, om efter Søndermose i Nærheden af Simondys, findes der en forkrøblet Tjørn. Ved denne Tjørn spøger det. Ikke alene ses der her to Mennesker gaa omkring, men der rider ogsaa Mænd til Hest forbi. Disse Ryttere ser alle til den Side, hvor Tjørnen gror.

Der fortælles, at de Krigere, som rider her, slog en Fjende i det store Slag, som en Gang blev udkæmpet ved Simondys. Rytterne rider syd over paa Tyvvejen efter Skovkroen til. Det var paa denne Vej, de red syd over, da de havde slaæet Fjenden ved Simondys.

Efter H. P. Hockerup, Ellund, død 1920.

KÆMPEN PAA VAGT.

Tæt op til Grænsen mellem Tyskland og Danmark paa de Ellund Nørreager er (var) der en Kæmpehøj. Den er nu omtrent sløjfet og taget med under Plov. Noget mod vest for Kæmpehøjen var der en Fodsti; den benyttes nu ikke mere, siden Grænsen satte Skel mellem de Frøslev og Ellund Jorder; men før var det Skolefodstien fra Kolonisthusene Julianæa paa Frøslevmark, da Børn herfra gik til Skole i Ellund.

Paa denne Kæmpehøj spøger det i Midnatstimen. Der er mange, som har set, naar de kom gaende paa Fodstien, at der stod en Kæmpe paa Højen. Kæmpen var klædt i Rustning; og han holdt et dragen Sværd i sin Haand og spejdede syd over efter Ellund. Omkring Kæmpehøjen hørtes der saa Vaabenlarm. Det var Larmen fra denne Kæmpes Krigere, der engang kæmpede mod Fjenden oppe i Sønderjylland, da der stod et Slag her.

Kæmpen, der stred her, faldt i Slaget. Han blev gravlagt med fuld Rustning i Kæmpehøjen, som hans Krigere bar Jord sammen til i Hjælme paa de Ellund-Nørreager.

Hver Nat rejser Kæmpen sig; han træder ud paa Kæmpehøjen og holder Vagt der; han spejder efter Fjenden, han venter skal komme syd fra, for at han til rette Tid kan kalde sine Mænd under Vaaben.

Fortalt af Stine Kagku'n fra Ellund, død for en 40 Aar siden.

DEN SORTE VEJ.

Fra Gammel Skovkro og videre efter Barderup til over Kjær- og Mosejord er der en Vej, som kaldes den sorte Vej. Den kaldes saadan, fordi det var Sorte Margrethe, som lod den bygge. Sagnet fortæller, at der blev kørt Træ fra Hanved Skov til denne Vej, hvor den skulde hen over Sump eller bundløse Steder; der blev lagt Træstammer ned her, den ene ved Siden af den anden.

Da Vejen siden blev udbygget, kom mangt og meget af det Træ til Syne igen, der blev brugt, da Sorte Margrethe lod Vejen bygge.

Et andet Sagn fortæller, at Sorte Margrethe en Gang, da hun var paa Flugt for sine Fjender, red paa den sorte Vej med bagvendte Sko paa Hestens Hove for paa denne Maade at skuffe sine Fjender.

Efter 70-aarig Meddeler.

SAGNET OM GAARDEN RØMIK.

Vesten for Hyllerup laa der i gamle Dage en stor Gaard, fortæller et Sagn. Al Jord der omkring hørte ind under Gaarden, der blev kaldt »Rømik«. Jorden, hvor Gaarden før laa, kaldes i Folkemunde »Rømmel«. Her findes der ofte Rester af Tegl.

Sagnet fortæller, at Manden, som boede paa Rømik, kørte 4 hvide Heste for sin Vogn.

Efter yngre Meddeler.

En Meddeler fra Sagnet, der er 80 Aar, fortæller yderligere: Da jeg var ung, fortalte Folk her paa Egnen, at de ved Fuldmaane saa en Vogn, der var spændt for med fire snehvide Heste ved Rømmel. En Mand, som stod op i Vognen, kørte de 4 Heste omkring paa Pladsen.

SPØGELSESLYSENE VED SØNDERDIGE.

Syd for Ellund ned til Markskellet ved de Gotrupel Jorder er der Engmose, som kaldes Sønderdige. Heraf var før et større Stykke Vand. Der kunde man se Lys brænde ved Nattetid. Undertiden kunde der ses mange Lys paa de Jorder, der laa nord for Sønderdige. Det saa da ud, som om disse Lys dansede eller sloges med hverandre.

En Meddeler, der døde 1920 og var omkring de 70, fortalte, at der en Gang for mange Aar siden var Strid mellem de Ellund og de Gotrupel Mænd om den Strimmel Jord, de kalder Sønderdige. De Lys, der saas der før, det var de stridende Parter, der kom sammen for at afgøre deres Mellemværende om Marken.

DEN SUNKNE BORG PAA GOTRUPEL MARK.

Paa den Jordlod, der ligger ud til Østerkjær og ikke ret langt fra den Vej, som kaldes »æ Tyvvej«, der her er Skel mellem de Harreslev og Gotrupel Jorder, er der paa Gotrupel Mark en »Grue«. Gruen findes fra Østerkjær oven for den Engjord, som kaldes Bromaj, med Retning efter Kæmpehøjen i det sydøstlige Hjørne af den Jordvold, som kaldes Østerlykke.

Gruen er efter et Sagn en Gang gravet derind fra Østerkjær, da der var Vand her, der var saa dybt, saa der kunde sejle Skibe herind fra Vesterhavet. Gruen var da Leje for de Skibe, der var den Borgherres Eje, som boede oven for Gruen paa sin Borg, nærved den Kæmpehøj, der ses den Dag i Dag.

Et andet Sagn fortæller, at hvor Gruen nu er, der stod en Borg. Borgen er med alt, hvad der var inden for dens Mure, en Gang sunket ned i Jorden. Det var en Sørøver, der boede paa denne Borg; han var en grusom Karl. Det var Straf for ham og hans Mænd, at Borgen sank i Jorden.

For et halvt Hundrede Aar siden talte Folk om, at der brændte Lys en Gang hvert Aar paa det Sted, hvor Sørøverborgen er sunken.

Fortalt af Stine Kagku'n i 1890erne.

(En »Grue« er en dyb, snæver Dal. — Se Fejlbergs Ordbog I. S. 491).

KAPELLET I GOTRUPEL.

Hvor den lille Landsby Gotrupel nu findes, var alt i gamle Dage dækket med Skov. En Gang kom der en Munk til Egnen; han forkyndte Kristendommen blandt de Mennesker, som boede her. Der blev ryddet en Plads i Skoven, og her byggede de Folk, som havde ladet sig kristne, et Kapel. Kapellet er brudt ned, efter at Kirken i Hånved var bygget.

KIRKEN I HANVED.

Da man vilde bygge en Kirke i det Sogn, der nu kaldes Hånved, kunde de, der boede der den Gang, ikke enes om det Sted, hvor Kirken skulde bygges. Lang Tid stredes de frem og tilbage om Pladsen. Til sidst blev de enige om, at der skulde spændes to Stude for en Bjælke, og at de to Stude saa skulde skøtte sig selv til den følgende Dags Morgen. Hvor de saa fandt de to Stude og Bjælken, der vilde de bygge Kirken.

De to Stude og Bjælken fandt de paa en Bakke, og det var der, hvor nu Kirken er. Da Murene til Kirken var saa høje, at der skulde lægges Bjælker, blev den Bjælke, de to Stude havde slæbt dertil, som den første lagt oven paa Murene.

Meddeler født i Hanved Sogn 1854.

SPANIOLERNE I FRØSLEV.

En 86-aarig Meddeler fortæller: Min Bedstefader talte ofte om det, der hændte den Gang, Spaniolerne laa i Frøslev. Han fortalte, at de spanske Soldater særlig rapsede Uldtøj, saasom uldne Skjorter, Strømper og andet Tøj, der varmede. De Frøslever satte Vagt ved det Uldtøj, de havde i Huset. Det var især Piger, der skulde vaage over, at Spaniolerne ikke rapsede.

Saadan hændte det en Dag, at en spansk Soldat brød ind der, hvor Pigen hos Jørgen Post holdt Vagt ved Gaardens Uldtøj. Da Soldaten saa Pigen, trak han Sabelen og gik løs paa hende. Hun flygtede, men fortalte sin Husbond, hvad der gik for sig.

De sendte Bud til Hans Post paa Nørvang; det er en Gaard norden for Frøslev. Hans Post var en Kraftkarl, en af dem, som det ikke var godt at nappes med. Hans Post lovede at ordne det med den spanske Soldat, men sagde: »Æ kommer, vinner æ ær færre, æ vil føst ha' min Grøer«.

Længe varede det heller ikke, saa var Hans Post paa Pletten. Han blev sat ind i, hvordan Sagerne stod til. Den spanske Soldat hersede blandt det uldne Tøj; han kunde øjensynlig ikke finde det, han havde Brug for og lod sig Tid i Pisselen. Men det gjorde Hans Post ikke; han traadte hen foran den spanske Soldat og spurgte, hvad han vilde. Da Soldaten saa den stærke Bonde, studsede han først; men saa tog han til sin Sabel og gik løs med den paa Hans Post. Dog Spaniolen havde forregnet sig. Hans Post lod sig ikke kyse; lynsnart greb han med den ene Haand fast om Sabelens Æg, og ved Hjælp af den anden Haand frarev han Spaniolen Sabelen og tvang ham til Sæde paa en Stol. »Forholder du dig rolig«, sagde han, »saa sker der ikke noget«. Spaniolen forholdt sig rolig; han rystede som et Espeløv, saa forskrækket var han over den Medfart, Hans Post gav ham.

Det rygtedes ret snart blandt de Spanioler, som laa i Frøslev, hvilken Tort, der var overgaaet en af deres Kammerater, at en simpel Bonde afvæbnede en af deres egne. Kom Hans Post siden hen gaaende, og der saa var Spanioler i Nærheden, saa forsvandt de skyndsomt. Dog var det bedste af alt, at de Frøslever efter den Dag kunde have det uldne Tøj i Fred.

EN LEJRPLADS.

Noget over for Simondys, ikke langt derfra, hvor den gamle Skole laa, der var fælles Skole for de større Børn fra Landsbyerne Harreslev, Frøslev, Ellund og Gotrupel, var der i gamle Dage en Lejrplads neden for en Kæmpehøj. Lejrpladsen var omgivet af en Jordvold. I mine Drengaar var der her tydelige Spor at se af denne Lejrplads, fortæller en 86-aarig Meddeler.

Paa denne Plads lejrede de Mennesker sig, som var paa Hjemvejen fra Ting i Hanved, og laa Nat over her. I den nyere Tid var der ogsaa Lejrplads her, idet Folk langvejs fra, der var paa Vej hjem fra Hanved Marked, laa Nat over her.

II. HEKSEHISTORIER.

HEKSEN I VEDDING.

En nu 80-aarig Mand, som bor i Rylskov Sogn, fortæller: Da jeg var ung, tjente jeg en Gang i Vedding, Hanved Sogn. Her boede der en Kone, om hende sagde de, at hun var en Heks og det ovenikøbet en af den værste Slags. Var hun set et Sted, enten det nu var uden for eller inden for et Hus, da var det ogsaa sikkert, at der paa det Sted enten skete en Ulykke, eller at der enten døde et Menneske eller et Dyr.

Denne Heks var en af den Slags, som kunde forvandle sig baade til en Hare og til en Kat. Mange Gange var der prøvet paa at komme Heksen til Livs, naar hun havde forvandlet sig, men det mislykkedes hver eneste Gang. Dog en Gang var der en Mand, der havde ladt sin Bøsse med en Sølvknap. Han mødte en Kat; han skød paa den, og han saa da, at Katten løb haltende bort.

Samme Dag, dette skete, rygtedes det, at den Vedding Heks lagde sig til Sengs. Hun laa der flere Dage; hun var syg, sagde hun. Da Konen efter et flere Dages Sygeleje var oven Senge igen, haltede hun. Nu var der ingen Tvivl mere: den Kat, der var bleven ramt af Sølvknappen, var Heksen fra Vedding.

— — —
En Meddeler, der bor i L. Solt Sogn, fortæller, at det før i Hanved Sogn var en udbredt Tro, at alle Harer, der holdt til i Nærheden af Huse eller Gaarde, var Hekse, som havde forvandlet sig. Efter sine Forældre, der boede i Hanved Sogn, fortæller Meddeleren, at der i deres Tid ikke fandtes nogen Jæger, der spildte Krudt og Hagel paa en Hare, der løb omkring et Hus, da de dog ikke vilde kunne ramme den med et saadant Skud. Skulde en saadan i det hele taget rammes af et Skud, saa skulde Bøssen være ladet med en Sølvknap.

HEKSEN FRA ELLUND.

For et lille hundrede Aar siden boede der i Ellund en led Heks; hun var frygtet, thi hun var kendt som en af den værste Slags. Der var mange, som havde set, at hun red paa et Kостейskraft St. Hansnat paa Korsvejen vesten for Harreslev, saa alle var sikre paa, at hun var en Heks. Hun kunde gøre ondt ved alt; det var nok, at hun saa hen paa det; dog særlig var det Smaabørn, hun gjorde ondt ved.

Vidste Heksen, at der et Steds var født et Barn, straks var hun der for at se til Barselkone. Barnet nævnte Heksen ikke med et Ord, før hun mente, at det kunde være ved den Tid, at Barnet skulde svøbes. Saa tilbød hun at gøre det. Men Barnets Moder værgede sig mod at lade Heksen faa Barnet i sine Hænder. Mange af de Børn, denne Heks paa denne Maade var kommet til at røre ved, led derefter af Ligfald, var pukkelryggede eller syge paa anden Maade.

Børn, som var i den Alder, hvor de kunde begynde at sanse, advarede Forældrene mod at tage mod noget som helst af Heksen. Børnene skulde vende om og løbe deres Vej, naar de kom ud for at mødes med hende. Kom hun til et Hus, hvor Børn var ene hjemme, skulde de stænge Dørene. Jo den Ellund Heks var frygtet og kendt langt ud over Hanved Sogns Grænser. — Saadan fortæller en Meddeler, der 1940 fyldte de 86 Aar.

UNDERBOS BYTTER BARN.

Peter Lauer, som var født 1810, fortalte — fortæller en 75-aarig Meddeler — at der paa Langbjerg ved Hanved var en stor Dreng, om hvem der blev sagt, at han var en Underbos. Den Dreng var galhovedet, og dertil var han forkrøblet.

De fortalte den Gang: En Gang en Barselkone fra Langbjerg laa i Barselseng, laa Barnet ved hendes Side. Da kom der en Underbos-kone ind til Barselkone. Underbos-kone havde sit eget Barn med. Hun tog da den kristne Kones Barn til sig og lagde sit eget Barn i Stedet for ved Kones Side. Underbos-kone skyndte sig afsted med det kristne Barn hen, hvor Underbos'erne boede i Bakkerne over efter Hanved til.

III. GENGANGERE.

GENGANGERSKEN I HARRESLEV.

I »æ Klytterkammer« (Ϸ: Huggehus) ved den Gaard, hvor jeg bor, gik der en Genganger, som jeg selv mødte, fortæller en 86-aarig Meddeler, som bor i Harreslev.

Huggehuset var i en Bygning over for Gaarden, og ved Siden ind til det boede der en gammel Kone, som vi kaldte Moses. Hun sløb

og hvæssede Knive hver Søndag under Kirketid inde i Huggehuset. I Kirken lod hun sig aldrig se.

Konen døde, medens hun boede her, og stod ogsaa Lig der. Dagen efter at hun var død, da mødte jeg hende som Genganger i Huggehuset. Her hvæssede og sleb hun, og jo længere hun vedblev med det, des mere Uro var der i Huggehuset. Hver Gang jeg mødte Gengangeren, var jeg nødt til at gaa min Vej. Tilsidst var det saadan for mig, at jeg aldrig gik ene over i Huggehuset.

Nu da Huggehuset er brudt ned, mærker vi ikke til en Genganger.

GENGANGEREN FRA SIMONDYS.

I Begyndelsen af forrige Aarhundrede boede der paa den sydligste af de to Gaarde, der kaldes Simondys, en Mand, som hed Jespersen. En Meddeler, der er født 1864 og som er udgaaet fra Slægten Jespersen, fortæller efter en Slægtning, der var født 1842, at der i Begyndelsen af forrige Aarhundrede optraadte en Genganger paa Gaarden.

Han holdt til i Hestestalden. De Heste, som stod paa Stalden, gik løse hver eneste Morgen; Folkene paa Gaarden kunde binde Hestene fast til Krybben paa hvad Maade, det saa end var, dog var de slupne løse om Morgenen. Desforuden var Hestene om Morgenen vaade af Sved, saa der stod Damp omkring dem. Det var en Genganger, som ikke lod dem i Fred, naar de var sat paa Stald.

Tilsidst staldede de Hestene op andet Steds. Her kunde de holdes bunden, og heller ikke var de om Morgenen vaade af Sved. Men det bedste af alt var dog, at de paa Gaarden herefter ikke mærkede noget til en Genganger.

IV. FORVARSLER — FORBRAND — BRANDTRÆER.

1.

Bejl kaldes noget Eng og nogle Moseskifter vesten for Ellund, og den Vej, der fører dertil, kaldes Bejlvej. Ved de Enge og Moseskifter, hvor Vejen drejer, saas der for mange Aar siden to Lys komme farende fra Vest mod Øst; snart var de paa Vejen, og snart var de ved Siden af den. De, der levede den Gang, sagde: Her anlægges der en Jernbane. Mere end en Gang siden var der Tale om Anlæg af en Jernbane fra Tønder til Flensborg, og saa sagde Folk paa Egnen, at de to Lys var Forvarsel for et Tog.

Der skulde gaa mange Aar, før Folk kunde se de to Lys komme farende ved Bejl. Det skete først, da der blev anlagt fast

Vej her, og de Sving, Vejen gjorde, faldt væk. Nu kører der Biler paa Vejen, snart hvor den gamle Vej gik og snart ved Siden af. Det var de to Lys, der saas i Forvarsel et 60 Aar forud.

Meddelt af H. P. Hockerup, Ellund, død 1920.

— — —

2.

Rundt omkring Landsbyen Ellund er der en Vej, og ved det Stykke af den, som er Vesten for Landsbyen, laa der før to Gaarde, begge med Gavlen ud til Vejens Østside. Over for den Gaard, som ejedes af Hans Jürgensen, laa der en Lade vest for Vejen.

En Aften i Begyndelsen af 1890erne kommer der en Mand gaaende. Han vil til H. Jürgensen, men han finder da hverken Gaard eller Lade. Manden fulgte Vejen fra Nord mod Syd. Da han var naaet til, hvor den omtalte Gaard var, vendte han og gik Vejen tilbage igen, og da fandt han baade Gaard og Lade paa sin Plads. Første Gang, jeg gik forbi, sagde Manden, var der lige som om der var Taage, hvor Gaard og Lade skulde være.

Senere hen blev Hans Jürgensens Gaard og Lade brudt ned. Det var det, Manden havde set i Forvarsel.

Meddelt af H. P. Hockerup, Ellund, død 1920.

— — —

3.

En Gang for en 70 Aar siden blev der talt om i Ellund, at der var blevet set i Forvarsel, at noget, der lignede et Hus, blev kørt bort fra det Sted, hvor Peter Petersen og Karsten Hansen bor, vester paa ud af Ellund. Det var noget Pjat, sagde de fleste den Gang, men det, der var set i Forvarsel, kom dog.

Paa Ellund Mark var der i 1890erne en Mand, som købte en Lade. Den blev læsset paa nogle Vogne og kørt fra det Sted, hvor Forvarset var set, vester ud af Ellund.

Meddelt af H. P. Hockerup, Ellund, død 1920.

— — —

4.

En Meddeler, der er født 1854 i Harreslev, fortæller: Ved den Ejendom, hvor Hestehandler Hans Jürgensen boede, saa min Farfader en Gang, da han gik forbi paa Vejen, at der holdt en Vogn uden for ved Husets Dør, og at der paa Vejen stod en Ligkiste. Farfar kendte de Heste, der var spændt for Vognen.

Nogen Tid efter, at dette Forvarsel var set, døde en af dem, som boede i Huset. Manden, der boede der, sagde et Par Dage før Begra-

velsen, at de og de Heste skulde gaa for Ligvognen. Da Farfar hørte det, sagde han: »Det bliver ikke de Heste!«

De to Heste, som Manden havde bestemt, spændte de for Ligvognen, men da der skulde køres, var de saa halte, saa de ikke kunde gaa. Hestene blev spændte fra, og de Heste, som Farfar havde set for Ligvognen i Forvarsel, blev spændte for. Da kunde de køre Liget til Hæved Kirkegaard.

— — —

5.

En Aften for mange Aar siden gik jeg hjemme fra og gik Tværvejen, som kaldes »æ Fot«, ud til Landevejen fra »æ Nørgæ«, siger den 86-aarige Meddeler fra Harreslev. Da jeg var naaet saa omtrent halvejs op i »æ Fot«, mødte jeg en Ligs-kare. Det var Forvarsel.

Ad den Vej blev der aldrig kørt Lig, saa jeg tav med det, jeg havde set. Der hengik en Del Aar. Det var Vinter; der laa megen Sne; dog i »æ Fot« laa der kun lidt. En Mand, som boede i »æ Nørgæ« døde. Den Dag, denne Mand skulde begraves, kørte de Liget »a æ Fot« for at spare Arbejdet med at kaste Sne paa den rette Kirkevej. Det gik til, som jeg havde set det i Forvarsel.

— — —

6.

Det var i Begyndelsen af 1890erne, da lod en ung Mand sig overkøre af Toget vest for Harreslev. En Meddeler, som er født 1854 i Harreslev, fortæller:

Et Aarstid før dette Selvmord kom jeg gaende fra Landevejen vest for Harreslev med Markvejen efter Harreslev. Da jeg naaede til, hvor Vejen skærer Jernbanen vesten for Bommen, da faldt jeg. Jeg rejste mig igen, og jeg saa ikke det, hvor over jeg kunde falde. Nogen Tid efter hændte der mig det samme paa samme Sted. At der vilde hælde et eller andet her, det var jeg paa det rene med, det var Forvarsel.

Den unge Mand lod sig overkøre af Toget, hvor Markvejen fører over Jernbanen, og Liget blev lagt til Side, indtil der var foretaget Ligsyn, og det skete paa det Sted, hvor jeg var falden.

— — —

7.

Vinteren 1889 sad en nu afdød Gaardejer og hans Kone i Stuen paa deres Gaard i Ellund. Manden læste »Det lille Blad«, en Særudgave af »Flensborg Avis«, og Konen spandt Garn. Da, som paa Kommando, lod Konen være med at spinde og Manden lod være med at læse. Begge stirrede hen til den Dør, som fra Stuen førte ud til Fram-

gulvet, thi fra Pisselen, der laa paa den anden Side af Framgulvet, hørte de, at de Dragkister, som stod der, blev lukkede op og i. Begge to var lamslaaede, men Konen sagde dog: »Der er Tyve i Pisselen!« Da alt var stille igen, vovede Manden, bevæbnet med en Stok, at træde ud paa Framgulvet. Der var Stilhed i Pisselen; de aabnede Døren saa meget, saa der kunde lysenes derind; men her var der ingen Tyv. Alle Vinduer var lukkede, og de savnede heller ikke noget af det, som de gemte i Dragkisten. Det, de havde hørt, maatte være Forvarsel.

Nogen Tid derefter døde Sønnen, og da Liget skulde klædes i Jordetøj, gik de til Pisselen for at hente det; det laa gemt i en Dragkiste. De der skulde henté Jordetøjet, aabnede flere af de Dragkister, som stod i Pisselen, saa de fleste af dem blev lukkede op og i. Det var det, som var hørt i Forvarsel 1889.

Meddelt af dem, der hørte det i 1889.

— — —

8.

Lidt oven for Slukefter paa den gamle Vej efter Nyhus til spøgte det før. Mange som fulgte den Vej, har faaet sig en slem Forskrækelse. Ligeegyldigt, om det saa var ved Dag eller ved Nat, saa faldt de, der gik til Fods, altid over et eller andet, de ikke kunde se, paa et bestemt Sted paa denne Vej. Rejste man sig og gik et Par Skridt efter Nyhus til, saa faldt man igen, og saadan gik det ogsaa tredie Gang. Saa først kunde der fortsættes efter Nyhus til.

Folk vidste, at de kunde falde, hvor de mødte en Ligskare i Forvarsel. Men paa dette Sted kom der aldrig Ligskarer kørende, da der paa dette Sted var Sogneskel mellem Hanved og Bov. Dog en Gang hændte det herefter dog, at der kørte en Ligskare over Sogneskellet. Et Lig blev kørt fra Bov Sogn til Hanved Kirkegaard fra Nyhus. Efter at denne Ligskare var kørt over Sogneskellet, var det ikke mere saadan, at Mennesker faldt her, naar de kom gaende, siger en 86-aarig Meddeler fra Hanved Sogn.

— — —

9.

En Nat i Januar 1890 var der en Kone i Ellund, som vaagnede ved, at der var lyst i Sovekammeret, og da hun saa hen efter Vinduet, røg der Ildgnister forbi Vinduet. Hun mente, at Huset brændte, men intet tydede paa, at der var Ild i Huset, og da hun saa efter Vinduet igen, saa var alt mørkt, baade inde og ude.

Konen fortalte det, hun havde set, til sin Mand, der noget efter kom hjem; men han havde ikke set, at der havde været Ild eller Brand. Det var Forvarsel, Konen havde set.

Den 1. Marts samme Aar Klokken 2 om Natten vaagnede baade Konen og Manden ved, at det igen var ganske lyst, og at der røg Ildgnister forbi Vinduet. Da de fik set rigtigt til, var der Brand. Det var Kroen i Ellund, som brændte. Konen, som havde set Branden i Forvarsel, sagde: »Saadan var det netop, at jeg saa det«.

10.

H. P. Hockerup, der døde i Ellund 1920, fortalte: Midt i 1880erne kom jeg gaaende ved Aftenstid forbi, hvor C. P. Hansen's Ejendom var i Ellund. Jeg saa da, at der slog Røg ud af Gaardens ene Længe, som laa ud til nord. Men da jeg vilde slaa Alarm, var al Røg borte.

Der var mange, som mente, at Ejendommen en Gang gik op i Luer; dog der skete noget andet. I Februar 1892 væltede Stormen under en Orkan den Del af Gaarden, hvor Hockerup havde set Røg slaa ud.

11.

I Aaret 1892 saa Hockerup en Forbrand. Han gik paa den Vej, som gaar forbi den nordlige Branddam i Ellund, da han vilde skyde Genvej med en Fodsti. Da saa han Ellund Gaard staa i lys Lue. Hockerup var lammet, han kunde ikke raabe, ej heller gaa, men paa en Gang var der ikke Ild at se.

1894 en Sommerdag hen paa Eftermiddagen nedbrændte Ellund Gaard til Grunden.

12.

En Gang for en 50 Aar siden kom nogle Mænd en Aften gaaende ad den saakaldte »Nørgae« i Ellund. Da disse Mænd var ud for det Aftægtshus, hvor Karsten Hansen boede, faldt først den ene og saa den anden af dem. De rejste sig, men var knapt nok naaet op paa Benene, før de faldt igen, og saadan gik det flere Gange den Aften. De kunde ikke begribe, hvad det var, de var falden over.

Der hengik en Del Aar. Saa døde Karsten Hansen. De Mænd, der for Aar tilbage var faldne uden for Huset, var med til Begravelse, og da først gik det op for dem, hvad det var, de var falden over. Det var over den Ligskare, der holdt paa Vejen ude for Huset, som de havde mødt i Forvarsel her.

Meddeler død 1925, 72 Aar gammel.

13.

Det var i Begyndelsen af Firserne, at Hockerup, han døde i Ellund 1920, en Eftermiddag kom gaaende fra Harreslev efter Ellund til.

Han skød Genvej fra den saakaldte Ellundvej over den Engjord, der kaldes Bromaj. Da han naar hen til, hvor Vandløbet gør Skel mellem de Gotrupel og de Ellund Jorder, hører han Kommandoraab bag ved sig. Han ser sig om og ser da en Mængde Soldater, som bærer en Uniform, som Hockerup aldrig havde set Mage til før. Paa det Sted, sagde Hockerup siden hen, vil der ske noget.

I dette Aarhundredes Begyndelse blev der anlagt fast Vej over Engjordene, hvor Hockerup havde set sit Forvarsel. Verdenskrigen gik til Ende, uden at der hændte noget, der kunde bringes i Forbindelse med det, Hockerup havde set. Aaret 1920 blev Landet her besat med franske og engelske Tropper. En Dag i Marts var et Kompagni undervejs fra Hanved over Ellund efter Flensborg til. Soldaterne gjorde Holdt, og der hørtes Kommando det Sted ved Bromaj, hvor Hockerup havde set Soldater og hørt Kommando i Forvarsel.

Hockerup laa, da det hændte, paa sit Dødsleje, og han fik næppe at vide, at dette Forvarsel, han saa i Firserne, var gaaet i Opfyldelse.

— — —

14.

En Vinteraften i Aaret 1890 sad 3 Mænd og spillede Kort i Ellund. En Dreng paa 12 Aar havde Lov til at se paa Kortspillet til Klokken 9. Drengen gik udenfor; det var stjerneklart og lyst. Medens han træder udenfor, ser han sortklædte Mennesker, der bærer paa noget hvidt mellem sig. De gik fra vest mod øst paa Vejen forbi ved Drengen. Et Stykke fra, hvor Drengen stod, lagde de det hvide fra sig paa Vejen. Det var ud for et Ovnhus, der laa med Gavlen til Vejen.

Da Drengen var naaet inden for, var han forstyrret. Hans Moder, der saa det, spurgte, hvad der var, og Drengen fortalte, hvad han havde set, men fik til Svar: »Do stjamper now'er, do æ søwne«.

I den vestlige Del af Ellund boede der en Enkemand ene i sit Hus. Han døde kort Tid efter, at Drengen havde set det med de sortklædte Mennesker og det hvide, som de bar mellem sig. Drengens Moder blev sammen med andre Koner bedt at klæde den Døde. Svigersonnen og Enkemandens Datter var ogsaa til Stede. Der blev spurgt: »Skal den Døde staa Lig her i Huset?« Dertil mente Svigersonnen, der boede i den østlige Del i Ellund: »Vi maa hellere lade Liget staa hos os«.

De 6 Koner lagde Liget paa et Lagen, og saa bar de det i det. Der gik tre Koner paa hver Side og bar Lagenet med den døde mellem sig fra vest mod øst paa Vejen. Da de naar til, hvor det førnævnte Ovnhus laa, lægger de 6 Koner den døde i Lagenet paa Vejen for at hvile. Da gik det op for Drengens Moder, at det var det, hendes Dreng havde set i Forvarsel.

15.

Som Ungkarl tjente Johannes T. . . . , der nu bor paa Vanderup Mark, hos A. Paulsen i Hyllerup. En Nat vaagnede han ved, at Seletøjet faldt fra sin Plads i Hestestalden, der var ved Siden af det Kammer, hvor han var. Han gik ud for at se efter i Hestestalden, men Seletøjet var paa sin Plads; det han havde hørt, var Forvarsel.

Mange Aar derefter, det var nok i Aaret 1895, nedbrændte Ejendommen. En Karl, som da var i Kammeret ved Siden af Hestestalden, vaagnede ved, at Seletøjet faldt fra sin Plads, og Karlen saa da, at der var Ild, at Gaarden brændte.

Efter Meddeler, født 1854.

— — —

16.

Meddeler, 70 Aar gammel, fortæller: For saadan noget som 60 Aar siden saa en Mand, da han kom gaaende fra Havrup Mark hjemefter, at det brændte i Hyllerup. Det var A. Paulsen's Ejendom, der brændte. Han løb efter Branden, men da var der ikke Ildebrand i Hyllerup. Det han havde set, var Forbrand.

Der hengik en Del Aar, før den sete Forbrand blev til Virkelighed. Først 1895 nedbrændte Ejendommen, som det var bleven set af Peter O. . . . , da han saa Gaarden staa i Forbrand.

— — —

17.

Meddeler, der er født 1864, fortæller: For mange Aar siden kom en Mand, der boede i Hyllerup, gaaende paa Kirkevejen, der gaar fra Hyllerup til Hanved. Han var paa Vej til sit Hjem, det var ved højlys Dag. Bedst som han gaar, falder han; han rejser sig, men falder igen. Han saa nu, før han gik videre, efter, hvad det var, han var falden over, men paa Vejen var der ikke noget at se, som han kunde falde over. Han gik nu, men faldt tredie Gang. Nu først gik det op for ham, at der kørte en Ligskare i Forvarsel, der hvor han var falden hen.

En 14 Dages Tid hengik, da kørte der en Ligskare fra Hyllerup til Hanved.

FORUDANELSE OM DØD.

Det var i Aaret 1915 i Høstens Tid, at L. . . . døde i Ellund. Fra Foraaret af havde han skrantet, og han var svag. Alderen trykkede. thi Slid og Slæb i de mange Aar, han levede, havde tidligt gjort ham til en aldrende Mand. L. . . . havde sine Steder, hvor han næsten kom daglig, og saadan gik han ogsaa denne Rundtur den sidste Dag, han levede. Denne Dag var han før paa Benene end ellers; han havde travlt; hans Visit var hvert Sted kun kort. Et af Stederne, han kom

hyppigst, sagde han: »Jeg vil sige Farvel, jeg kommer her ikke mere, jeg dør i Dag.« Manden, som han sagde det til, mente, det har vel ingen Nød, men L.... blev ved sit. Konen bød ham som saa ofte før en Bid Brød, men L.... afslog det og sagde: »Jeg har ingen Tid, jeg skal videre for at sige Farvel der, hvor jeg kom saa ofte«.

L.... gik, og det samme gentog sig overalt. Hos Naboen, der boede skraas overfor L...., var Konen ene hjemme. Manden var paa Marken, men det var lige ved Middag. Her sagde han: »Jeg vil sige Farvel, jeg kommer ikke her mere, jeg dør om lidt«. »Nu kommer min Mand«, sagde Konen, »sid nu ned og spis med«. Men det vilde han ikke. L.... gik herfra og hen, hvor han boede. Der var kun Vejen mellem. Han gik ind i Køkkenet, hvor Svigerdatteren lavede Middagsmad. L.... satte sig paa en Stol; der lød et Suk; han var død.

Alle i Ellund var dybt grebne af det, der var hændt. Det var indtruffet, som L.... havde sagt det.

FORUDANET ULYKKE.

For ikke ret mange Aar siden var der en ung Pige, som havde hjemme paa Langbjerg, der tog sig af Dage ved at drukne sig ved sit Hjem.

En Søster til den unge Pige boede i Amerika. Hun skrev hjem, at hun var plaget af Uro. (Brevet var skrevet den Dag, da Søsteren druknede sig). Hun skrev, at det stod for hende, at der var sket en stor Ulykke hjemme paa Langbjerg.

Det var Søsterens Død, hun anede, før det blev meddelt hende hjemme fra.

70-aarig Meddelerinde.

ET BRANDTRÆ.

I Havrup Landsby var der for en 40 Aar siden et Egetræ, om hvilket der blev sagt, at det ikke maatte ryddes eller fældes. Træet var paa Nis Jakobsens Grund, men det var Knud Andresens Gaards Brand, der var hensat i Egetræet.

Træet er ryddet for en Del Aar siden, men Brand har endnu ikke hærget Knud Andresens Gaard.

Fra anden Side fortælles yderligere: For mange Aar siden saa en Mand, at det brændte i Havrup, men det var Forbrand. En klog Kone fra Egnen hensatte Branden i et Egetræ, der groede i Nærheden af den Gaard, der var bleven set brænde. Branden var fra da af bunden i Egetræet, saalænge det fik Lov til at vokse paa denne Plads.

Efter 57- og 80-aarige Meddelere.

V. GAMMEL SKIK.

AT SLAA VAND OVER LIGET.

Efter 87-aarig Meddeler.

Det Menneske, der tog sig selv af Dage, eller havde forset sig mod sine Medmennesker og ikke havde gjort Bod, før det døde, kunde, troede man, ikke finde Ro i sin Grav. Men en nær Slægtning kunde hjælpe den Døde. Den Dag, der var Begravelse, skulde en nær Slægtning til den Døde, før Liget blev bragt fra Hjemmets Grund, tage Vand og kaste det over Liget. Da var den Døde udfriet fra Helvedes Pine og gik derfor ikke igen.

INDBYDELSE TIL BRYLLUP.

Den 76-aarige Meddeler fra Oversø Sogn fortæller: »Jeg har faaet min Skolegang hos en Lærer, der hed Samuelen. Han var født i Hanved og var Degn i Oversø fra 1864—86. Han fortalte om en Bryllupsskik fra Hanved Sogn.

Traf den, der skulde byde til Bryllup, et Steds, hvor der skulde bydes, ingen hjemme, saa tog Bydemanden fat i Taget over Husets Dør, rev noget Tag ned, saa det hang ned for Døren. Det gjaldt saa, som om de var budt med til Bryllup.

GODE RAAD MOD VORTER OG BYLDER.

En Kone, der er født paa Langbjerg i Hanved Sogn 1848, fortalte 1936 følgende: Hvis en var plaget med Vorter, saa kunde han sætte Vorterne væk ved tiltagende Maane. Dog skulde det gøres, uden at andre vidste om det. Der skulde slaas Kors over Vorterne med Haanden og ses efter Maanen, medens der sagdes: »Va æ se'er å, tejer te, va æ stryger å, de tejr aw«.

Den, som var plaget med Bylder, kunde bruge følgende Raad: Paa et Stykke Rugbrød skulde der stryges Materie fra Bylden. Var det gjort, skulde det henlægges paa et Sted uden for, saa Høns ikke kunde komme til at æde af det eller hakke i Brødet; men kun Fugle maatte gøre det. Gjorde de det, saa forsvandt Bylden, og den, som havde brugt det Raad, var for Fremtiden fri for Bylder.

(Materie 5: Saarvædske, Pus. Se Fejlbergs Ordbog II. S. 564).

VI. SMAAHISTORIER.

DA DRENGEN KØRTE LIG.

Meddeleren fortæller: Min Faders Broder Jørgen J. . . . tjente som ung i 1840erne i Harreslev hos en Bonde Stoffer K. . . . , der ikke havde noget tilovers for Smaakaarsstanden.

En Gang skulde Farbror køre et Lig fra Harreslev til Hanved Kirkegaard. Det var ellers ikke Skik, at Drengene kørte Lig; men da det var en fattig Mand, der skulde begraves, mente Bonden, at Farbror kunde gøre det, og især, da han skulde køre et Par usle Heste. De var sagtens gode nok til at køre det Lig til Kirkegaarden, sagde Bonden.

Efter at Liget var anbragt paa Fjællevognen, kørte Jørgen efter Hanved til; men et Stykke Vej fra Harreslev blev Hestene staaende, de var ikke til at drive fremad. Bonden, der arbejdede paa en Mark ved Siden af Vejen, prøvede at trække Hestene, men heller ikke det nyttede; de stod, hvor de stod, de lod sig ikke rokke.

De to Heste blev spændte fra, og Bondens to andre Heste kom i Stedet for Vognen med Liget, og Bonden, der ikke turde lade Farbror køre de Heste, maatte selv være Kusk.

LÆREREN OG TRÆSKOENE.

Den Gang J. Madsen var Lærer i Ellund, var der store Dele af Folkene der, som ikke ejede et Par Støvler. Kun ganske faa af de Børn, der gik til Skole hos ham, ejede et Par Støvler.

En Dag sagde Madsen til Børnene, om de vilde følges med til Kirke i Hanved. Kun to eller tre af Børnene sagde ja til det, de andre sagde ingen Ting. Det undrede Madsen sig over, og han spurgte: »Hvorfor vil I ikke følge med?« Alle svarede: »Vi har ingen Støvler, vi har kun Træsko«.

Da Madsen hørte det, sagde han: »I vil alle følge med til Kirke?« Jo, det vilde de nok. »Godt, saa følges vi alle til Kirke, men vi tager alle Træsko paa«. Saadan blev det, Madsen fulgte Børnene til Kirke i Hanved, baade han og de paa Træsko.

Meddeler fra Isted, der er 75 Aar.

H O F F N U N G.

En Mand, der hed Asmussen, byggede 1844 ved Landevejen til Husum paa Havrup Grund. Han vilde holde Kro paa Ejendommen. Der var ikke et Hus i Nærheden, og Folk fra Egnen kunde ikke forstaa, hvor den Kro skulde faa Søgning fra. Folk sagde til Asmussen, det er dog ikke et Sted for Krohold. Asmussen svarede hertil: »Æ hær Hoffning« (ø: Haab)«. Fordi han brugte at sige »Hoffnung« i Stedet for »Håf«, var det, at Kroen fik Navnet »Hoffnung«, og det viste sig, at Kromandens »Hoffnung« slog til, thi gennem Tiderne har der været megen Søgning til denne Kro.

Efter 57-aarig Meddeler.

DEN GERRIGE KONE.

For mange Aar siden boede der i Harreslev en Kone over for mit Hjem, vi kaldte hende Moses. Hun var en Særling; hun var over alle Maader gerrig. Bød man hende en enkelt Gang Mad, saa spiste hun saadan, saa hun hjemme hos sig kunde klare sig uden Mad mindst to Dage.

Kun en Gang om Ugen kogte Konen »Unnen« æ: Middagsmad. Den Mad, hun kogte, delte hun straks i syv lige store Parter, og saa spiste hun hver Dag i Ugen en Part.

Hadde det været saadan for Moses, at hun sad i fattige Kaar, saa kunde denne Maade undskylde hende; men hun sad i gode Kaar. Moses var et af den Slags Mennesker, der forstod at ernære sig paa en Sten, siger den 86-aarige Meddeler.

FOR SENT PAA VEJ.

Det var Jul 1923. Da boede der paa Ellund Mark noget sydvest for Landsbyen en Mand og Kone, der drev deres lille Landbrugssted ene. De to holdt sig for sig selv; Fremmede kom der ikke mange af hos dem, da de boede saa afsides. Avis holdt de heller ikke, saa de hørte kun, hvad der foregik Verden over, naar de en enkelt Gang kom til Ellund. For Aaret 1923 havde de heller ikke nogen Almanak, saa det meget ofte gik saadan for de to, at de gik vild af Tiden, saa de ikke var paa det rene med, om det var Søndag eller Mandag. Manden mente, naar de tog fejl: »Nå ja, dæ sejer heller it så møjer mæ dæ, e Hojsag æ, tæ wi weer, winner dæ æ Daw å Nat, å dæ ka wi jo da se wos tæ«.

Dog en Gang gik det helt galt for disse to. Manden kommer til Smeden i Ellund. Det var en Eftermiddag. Smeden sad i Stuen og læste sin Avis, da Manden fra Ellund Mark, der bar en Æblekagepande, traadte ind hos Smeden. »Goj Daw, Smej« hilste Manden, »Goj Daw å sid neer«, sagde Smeden. »Jo tak«, mener Manden, »æ vil ejsen it sid læng', få æ ska hjem å syssel. Wil do it haj lawer mæ dæn Pand; wi holler wos wæ æ gammel Skik; wi hær æno ol Daw fåt Æfelkager å Jywlvanden«. — »Do mæn da vist Nysavden«, mente Smeden; det var nemlig anden Juledag. — »Nej« sagde Manden »æ mæn Jywlvanden!« »Så hær dæ it så-n Hast, tæ æ ska law æ Pand å en annen Jywdaw«, siger Smeden. — »Hwa« siger Manden, »æ dæ annen Jywdaw?« Jo, det var det. »Ja men så hær wi jow tosken Rov å føst Jywdaw; no blywer dæ da snat for galt, wi troj, tæ de war Jywlvanden e Daw. Æ to't jo nok, te dæn sist Ug blöw så lang«.

Saadan kan det jo gaa, naar man ikke har Almanak i Huset og ej heller holder Avis.

Vadehavet. V. Lausten fot. (Sdj. Maan. Billedkonkurrence 3. Præm.)

Vadehav.

Ved Slesvigs frie, vestre Strand,
hvor Jorden møder Bølgerand,
— Du skelner næppe, hvad er hvad —
Du ser kun riflet Sand.

Strandfugles Sværm ved åben Kyst
i tusindtallet Friluftsbad
kækt møder Stormen Bryst mod Bryst:
At bryde den er Lyst!

Men brydes Vadehavets Præg
af Dige, Vold og Spunsevæg,
dog stadigt bydes Mågen Mad
og bygges Land af Klæg.

Og synker Sol i Aftenrød,
og ligger Jorden fyldt af Had,
snart lyser Hav i Morgnens Glød,
som var der aldrig Nød.

Vore Julegaver.

Atter i år ser »Sønderjydske månedsskrift« sig i stand til at sende sine holdere et par smukke gaver:

1. Chr. Paulsens »Det danske Sprog« i nyt og nydeligt nytryk, den lille bog, der måhænde har haft størst betydning, »da Sønderjylland udgavede« og vistnok større end nogen bog i vor senere historie.

2. Andet hefte af amtsudgaven for Sønderjylland af »Danmarks riges breve«, et værk af værdi for enhver, der ønsker at kende noget til kilderne til vor ældre historie, et hefte, der uden tvivl vil sætte dybe spor i kommende års stedhistoriske arbejde.

Månedsskriftets ledelse, der er glad ved at kunne udsende så gode ting, må til gengæld stole på, at dets holdere trofast slutter op om det og hjælper til at skaffe det stadigt flere læsere og holdere.

Et Kursus i Arkivbenyttelse

holdes i Åbenrå fra 5. — 7. Januar 1942. Der kan kun være 10 Deltagere. Selve Kursus er gratis, men Deltagerne må selv sørge for Ophold o. s. v. Deltagelse kan meldes til Arkivar Hvidtfeldt, Åbenrå, der har lovet at være dets Leder.

Stedfortegnelse.

A

Aabenraa 2, 19, 82, 89.
Aasgaard 32.
Aastrup 90, 159.
Abild 92, 178, 179, 207, 212.
Adelvad 110.
Adsbøl 89.
Agerskov 63, 90.
Aller 90.
Als 56 ff., 174, 194.
Anebylund 213.
Angel 14, 20, 75, 76.
Arrild 92.
Asserballe 94.
Augustenborg 94, 127.
Avnbøllund 106, 184.

B

Ballum 92.
Barderup 219.
Barsmark 140.
Bedsted 89, 144, 153.
Bevtoft 90, 209.
Bjerring 90.
Bjolderup 87, 89, 207.
Blaakrog 142.
Blans 142.
Blæsborg 193.
Bombøl 179.
Bov 89, 145, 213.
Bovrup 87, 89, 107.
Braadborg 184.
Branderup 90.
Brede 92.
Bredebro 196.

Broager 83, 94.
Broderup 209.
Brunsnæs 176.
Brøns 17, 19, 32, 43, 92.
Burkal 76 ff., 92, 207, 209, 212.
Bylderup 65, 92, 207, 209.
Bøl 19.

C

Christiansfeld 83, 90, 172.

D

Daler 43, 92.
Damholm 217.
Danevirke 161, 162, 186, 191, 194.
Dedsbøl 180.
Duborg 213.
Dybbøl 94, 154, 156, 163, 164,
191, 192, 194.
Døstrup 92.

E

Egebæk 209.
Egen 94, 174.
Egvad 89.
Ellund 213 ff.
Emmerlev 92, 179, 207.
Emmerske 209.
Emsbøl 180.
Endrupskov 97 ff.
Ensted 89.

F

Farensted 19.
Felsted 43 ff., 89, 105, 171.

Fjelby 177.
Fjelstrup 90.
Flensborg 19, 25, 44, 151, 195.
Frederiksgave 209.
Frestrup 209.
Frifelt 204.
Frøslev 213 ff.
Fole 90.
Frørup 90.

G

Gaansager 204.
Gl. Haderslev 90.
Godmorgen 213.
Gotrupel 213 ff.
Gøttorp 2.
Graasten 26, 83, 89.
Gram 43, 90, 209.
Grarup 90, 197 ff.
Grumby 15.

H

Haderslev 19, 26, 83, 90, 174.
Haderslev Næs 197.
Halk 90, 197.
Hammelev 90.
Hanved 213 ff.
Haraldsdal 214.
Harreslev 213 ff.
Havetoft 19.
Havrup 213 ff.
Havnbjerg 94.
Hellevad 89.
Hjerndrup 90.
Hjerpsted 92, 207.
Hjerting 90.
Hjordkær 89.
Hjortholm 33.
Holbøl 89.
Holm 94.
Hoptrup 90.
Hornse 209.

Hostrup 92, 207.
Husum 19.
Hviding 92, 127.
Hygum 90.
Hyllerup 213 ff.
Hynding 209.
Højer 92, 110, 180.
Højrup 92.
Højst 92, 207.
Hønning 32.
Hørup 34, 57 ff., 94, 173 ff.
Høruphav 33 ff., 41, 42, 173 ff.

I

Isted 145, 159, 233.

J

Jejsing 207.
Jels 90.
Julianeaa 218.
Julianeborg 209.
Jynde vad 209.
Jægerup 90.

K

Kegnæs 33 ff., 39 ff., 94, 173 ff.
Ketting 94.
Kjepslund 32.
Kliplev 62, 89.
Kløjeng 97.
Kravlund 207.
Kristianshaab 209.
Krusendorf 28.
Kværs 89, 170 f.
Københoved 136 ff.

L

Ladelund 207.
Lakolk 203, 204.
Lambjerg 33 ff., 175 f., 192.
Langbjerg 213, 223, 231, 232.
Lebøl 173.

Lendemark 209.
L. Solt 222.
Lintrup 91.
Lund 209.
Lysabild 94.
Løgumkloster 83, 92.
Løjt 89, 104, 107, 140.
Lønt 197.

M

Majbøl 34.
Majbølgaard 173, 175.
Manø 129.
Maugstrup 91.
Medelby 207, 209.
Melsgaard 184.
Mintebjerg 33, 173, 175 f.
Mjolden 92.
Møltrup 91.
Musbæk 213.
Mysunde 145.
Møgeltønder 92.
Møhlhorst 145.
Mølby 97.

N

Nautrupgaard 197.
Nordborg 83, 94.
Notmark 94.
Nustrup 91, 156.
Nybøl 62, 94, 127.
Nygaard (Kegnæs) 33.
Nykirke 180.
Nørballe 43.
Nr. Brarup 14, 19.
Nr. Løgum 93, 174.

O

Oksbøl 94.
Oksenvad 91.
Oksevej 172.
Ondaften 213.

Ornum 106.
Oversø 232.

P

Pelworm 75.
Pøl 94.

R

Raahede 130, 134.
Rabsted 92, 207.
Randerup 93, 121.
Rejsby 93, 124, 127.
Rends 209.
Ribe 69, 114, 136.
Rinkenæs 46, 89.
Rise 89.
Roager 93.
Rodenæs 180.
Rumohrsgaard 174.
Rylskov 222.
Rødding 83, 91.
Rømø 93, 204.
Rønhave 173.
Rørkær 109, 110.

S

Sandbjerg 156.
Sankelmark 162.
Satrup 19.
Simondys 213 ff.
Skast 93, 207.
Skodborg 91, 136.
Skovby (Løjt) 140.
Skovbøl 172.
Skovbølgaard 106, 184.
Skrave 91.
Skrup 109.
Skrydstrup 91.
Skærbæk 32, 83, 93, 202 ff.
Slesvig 10, 19, 49 ff., 145, 147, 169.
Sofiedal 209.
Solderup 209.

Solkærsgaard 197.
Sommersted 91.
Sottrup 94.
Spandet 93.
Stade 209.
Starup 91, 202.
Stedesand 207.
Stepping 91.
Strukstrup 15, 19.
Sundved 47, 188.
Svenstrup 94, 174.
Sød 112.
Søgaard 170.
Sølsted 209.
Sønderborg 19, 83, 94, 174, 176,
191.
Sønderby (Kegnæs) 33.
Søvang 179.

T

Tandslet 59, 83, 94, 177.
Timmersig 213.
Tinglev 93, 207.
Tirslund 91.
Toftlund 83, 91.
Travsted 209.
Treja 19.
Tumby 19.
Tumbøl 45 f., 75.
Tyrstrup 91.
Tønder 19, 43, 70, 83, 92, 93, 110,
112, 207.
Tønning 188.

U

Ubjerg 93.
Uge 89, 180, 207.
Ulkebøl 94, 174.
Ullerup 48, 74, 184.

V

Varnæs 65 ff., 69 f., 89, 103 ff.,
172.
Veding 213 ff.
Vedsted 91.
Vennemose 209.
V. Gasse 32.
V. Vedsted 113 ff.
Vilsbæk 170.
Vilstrup 91.
Visby 93.
Visgaard 74.
Vodder 93.
Vojens 83, 91.
Vollerup 175.
Vonsbæk 91.

Ø

Ølsby 19.
Øsby 91, 197.
Østerby (Daler) 112.
Østerby (Kegnæs) 33, 177.
Østerholm 191.
Ø. Lindet 91.
Ø. Løgum 89.

A/S **Brødrene Bendtzen**
(Aalborg Trælasthandel)

Aalborg

Jyden^{ns}. AALESTRUP

Ringsted Jernstøberi og Maskinfabrik
Aktieselskab
RINGSTED

Smith, Mygind & Hüttemeier
Aktieselskab

Maskinfabrik og Jernstøberi
Nørrebrogade 66-68 — København

Odense Fagskole - Tilskærerskole
Aarskursus for Faglærere — Tegne- og Tilskærerkursus
for Direktører og Syersker. — Sy- og Tilskærerkursus til
privat Brug. — Kostskole og Hjem. — Skriv efter Plan.
Nathalie Hansen, Langelinie 29, Tlf. 2144
Statsanerkendt Grundlagt 1910 Besøgt af 9300 Elever

HANS KNUDSENS JERN- & STAALFORRETNING A/S

SØNDERBORG

Telef. 2040 — 4 Linier

A/S **ANTHON BERG**

CHOCOLADE, KONFEKT & MARCIPANFABRIK

De renser let og skurer godt

med

VITO
Kraft Skurepulver

A/S KAALUNDS SÆBEFABRIKER, KOLDING

Grænselandets Liv

møder De i

Jydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands
største Blad.

Vesuv

KUL-STOKER
ODENSE Tlf. 7097

Er ogsaa velegnet til Fyring
med Tørv og Brunkul.

Cigarer og Cigarillos

I. P. Schmidt jun. A/S
Fredericia

Taler De om Kaffe kommer De
ikke uden om

Chr. P. Hansen's
Kaffe-Erstatning

bedst! **1,35 pr. 1/2 kg** billigst!

Købmagergade 55
P. Hvitfeldtsstræde 4 **C. 5242**

Det kgl. octr. alm.
Brandassurance-
Compagni

Stiftet 1798

— tegner
alle Arter
af Skades-
forsikring

Hovedkontor:

Højbroplads 10
København K.
Tlf. Cent. 447

Historisk Samfund for Sønderjylland

udgiver „Sønderjydske Aarbøger“ III. Række, og „Sønderjydske Maanedsskrift“.

Bestyrelsen er f. T. Amtslæge Dr. med. *Lausten-Thomsen*, Tønder (Formand), Arkivar *J. Hvidtfeldt*, Aabenraa (Sekretær), Museumsinspektør *Neumann*, Haderslev (Kasserer), Sparekassedir. *Nis Nissen*, Nørborg, Seminarielærer *Cl. Eskildsen*, Tønder, Højskoleforstander *Hans Lund*, Rødding, Museumsdirektør Dr. phil. *Mackeprang*, København, Pastor *H. F. Petersen*, Flensborg, Sognepræst *Hejselbjerg-Paulsen*, Skrydstrup og som Æresmedlem Frimenighedspræst *Thade Petersen*, Haderslev.

Formand, Sekretær og Kasserer danner Forretningsudvalg.

Redaktionsudvalg for „Sønderjydske Aarbøger“ består af *Lausten-Thomsen*, *Hans Lund* og *Karl N. Bock*. *Lausten-Thomsen* og *Cl. Eskildsen* danner Redaktionsudvalg for „Sønderjydske Maanedsskrift“.

Medlemsbidraget er 5 Kroner aarlig eller mindst 100 Kr. én Gang for alle. Medlemmerne modtager „Sønderjydske Aarbøger“ gratis. „Sønderjydske Maanedsskrift“ bestilles hos Posten og koster 1 Kr. 65 Øre fjerdingaarligt. I Boghandelen eller bestilt hos *Cl. Eskildsen* koster det 1,50 Øre. Indmeldelser i Historisk Samfund modtages af alle Bestyrelsesmedlemmer.

Opkrævningen af Medlemsbidraget sker ved Tilsendelsen af 1. Halvbind af Aarbøgerne.

Ældre Aargange af „Sønderjydske Aarbøger“ kan, for saa vidt de haves, faas mod Betaling af tilsvarende Medlemsbidrag: 5 Kr. for en hel Aargang, 2 Kr. 50 Øre for et Halvbind + Porto.

Ogsaa *Festskriftet til H. P. Hanssen* faas af Medlemmerne for 5 Kr. + Porto, saa vidt Oplaget rækker.

Sønderjydsk Teglinde

Nordre Fasanvej 217 - København N.
Telf. C. 4520 - Tage 1700 - Tage 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

*Graasten
Teglværk*

GRAASTEN

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 — 807 — 808

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested

Støt

de sønderjydske
Indsamlinger.

S.K.H.

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol.

Antager Frøavlere

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Kørfurur

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

Eriksen & Christensen

Aktieselskab

Korn og Foderstoffer

Esbjerg

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

Poul Pedersen

Landsretssagfører

Vejle

*Ja - men
Jemas Kaffe
smager bedst*

Friskbrændt paa egne moderne Brænderier.

• 111 Schepier, København, Etabl. 1896.

Egen Import

AKTIESELSKABET
RANDERS REBSLAAERI
RANDERS

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemkole-, Real- og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

A/S ALFRED BENZON

Halmtorvet 29. Central 194.

KØBENHAVN V.

Støt dansk Industri

A/S Allerups nye Maskinfabrik

Odense

Kedler, Jernkonstruktioner.

Oscar Christensen

Kolonial en gros

Kolding — Varde — Haderslev — Aabenraa

BRUUN & SØRENSEN A/S

Kgl. Hofleverandør
grundlagt 1893

INGENIØRFORRETNING

Varme - Sanitet - Gas - Vand - Elektricitet

AARHUS

Kannikegade 18

Tlf. Nr. 4362 - 4363 - 4364

KØBENHAVN

Niels Ebbesensvej 20

Tlf. C. 5036

Køb dansk Arbejde!

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Uplandsgade 20

DANIA

GASAPPARATER

OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Gymnastikhøjskolen

i Ollerup

Højskole for Mænd fra 3. Novbr. til 30. Marts med Lederuddannelse i Gymnastik, Svømning, Idræt, Boldspil og Ridning. Skoleplan med Oplysninger - ogsaa om Amtsunderstøttelse og Hjælp fra Elevforeningen - ved

NIELS BUKH

Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole,

Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts

9 — do. Novbr.-Juli

8 — Mælkerikursus Sept.-April

Uddannelse af Kontrolassistenter.

J. C. Overgaard.

ALS Husholdningsskole SØNDERBORG

5 Mdrs. Kursus fra 4. Novbr. og 4. Maj Grundig praktisk og teoretisk Undervisning i al Husholdning, Stuepige-gerning, Syning, Vævning og Havebrug. Understøttelse kan søges. Specielle Vævekursus paa 1-10 Maaneder paa gode Betingelser.

Tlf. 970 y

Johanne Hansen.

Snoghøj Gymnastikhøjskole

Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 — Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgtne Abildgaard. Anna Krogh.

Graasten Husholdningsskole m. Barneplejeafdeling

5 Mdrs. Husholdningskursus begynder 4. Maj og 4. Novbr. Plan sendes.

Olga Reppien og Ebba Drewes.

Carl M. Cohr's

Sølvvarefabriker Akts.

Fredericia

Forlang

Mogensen & Dessau's

Vaskestoffer, Hvidevarer,

Sengeartikler, Floneller

hos Deres Manufakturhandler.

Garanteret

sol- og vaskeægte Farver.

Bemærk

det plomberede Garantimærke.

Vælg det bedste — det gør vi.

Danskerens Historie Online